

როსტომ ჩხეიძე
(საქართველო)

დებიუტი ნიკო ნიკოლაძისა
(ალექსანდრე ორბელიანის კვალზე)¹

„ცისკრის 1860 წლის მე-10 ნომერში დაიბეჭდებოდა პუბლიცისტური სტატია „ქუთაისის ჭორიკანაობა“, რომელიც ხელმოწერილიყო ფსევდონიმით „ქუთაისის მეჭორე“ და ეხებოდა ქართული ენის მდგომარეობასა და მოსალოდნელ ბედს.

ვლადიმერ ბაქრაძე გამოიჩინდა ამ მხრივ ცნობისწადილს „ზაკავ-კაზსკაია რეჩის“ 1913 წლის 1 დეკემბრის ნომერში, ამ ფსევდონიმის გახსნას მოინდომებდა, და: პასუხად მისწერდა ნიკო ნიკოლაძე 1914 წლის 7 იანვრით დათარიღებული ბარათით:

– ლიტერატურული მოღვაწეობა დავინწყე, „ჯერაც რომ არა გამეგებოდა რა“, გიმნაზიელმა, დავბეჭდე ქართულ ჟურნალ „ცისკარში“, 1860 წლის ოქტომბრის ნომერში, დიალოგი თემაზე: გვჭირდება თუ არა ქართული ენა? (ნიკოლაძე 1962: 521).

სწორედ იმ სტატიას იგულისხმებდა.

მას მიიჩნევდა თავის დებიუტად.

თუმცა... „ცისკრის“ წინა, მე-9 ნომერში უკვე დაბეჭდილიყო მისი სტატია „ხაზარდა და ლოტო ქუთაისში“, წინ რომ უძლოდა მიმართვა „საყვარელნო მკითხველნო!“ – და იქვე უკვე გამოეყენებინა ის ფსევდონიმი: „ქუთაისის მეჭორე (ერთი მებუკეთაგანი)“.

ისე მოხდებოდა, რომ:

აკაკი წერეთელი ლოტოთი ლოტობის წინააღმდეგ გალაშქრებით მოსინჯავდა თავს პუბლიცისტიკის სარბიელზე.

ისე მოხდებოდა, რომ:

ნიკო ნიკოლაძეც ლოტოთი ლოტობის წინააღმდეგ გალაშქრებით მოსინჯავდა თავს პუბლიცისტიკის სარბიელზე.

როგორც ნიკო ნიკოლაძის თხზულებათა პირველი ტომის ბიბლიოგრაფიული შენიშვნები გვამცნობს:

„ცისკრის“ 1859 წლის თებერვლის ნომერში რომ გამოქვეყნებულიყო წერილი „გამოსარჩლება“, ხელმოწერის ადგილას ეწერებოდა: თერთმეტი მებუკე. და სტატიის დასაწყისში კი ჩამოთვლილიყო თერთმე-

¹ აღნიშნული სტატია შესრულებულია შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნულ სამეცნიერო ფონდში მოპოვებული გრანტის „ქართული ევროპეიზმის სათავეებთან - ალექსანდრე ორბელიანის თხზულებათა აკადემიური ოთხტომეულის გამოცემა“ (№FFFR-19-7480) მეშვეობით.

ტივე: მყვირალაო, გადარეულიო, თავხედიო, ყბედიო, აყყიაო, გიჟმაჟიო, ავგულიო, ბრაზიანიო, დაუფერებელიო, რეტიანიო, მოლაყბუო.

გიმნაზიელი ნიკო ნიკოლაძე ისარგებლებდა ამ ორიგინალური ფსევდონიმით და თავის მხრივ რომ აიღებდა „ერთ მეზუკეთაგანს“, დაუმატებდა: „ქუთაისის მეჭორესაც“ (ნიკოლაძე 1962: 521).

ლოტოს განსაკუთრებული ადგილი რომ დაეკავებინა ქუთაისის საზოგადოებრივ ყოფაში და მნიშვნელოვან ზეგავლენასაც ახდენდა ცხოვრების მდინარებაზე, ამიტომაც მოხდებოდა ისე, რომ:

აკაკი წერეთლის პირველი პუბლიცისტური სტატია ამ საჭირობორტოდ გადაქცეულ თემას მიეძღვნებოდა (წერეთელი 1960: 5-12).

და ნიკო ნიკოლაძეც ამ თემით შემოაბიჯებდა პუბლიცისტიკისა და საერთოდაც ლიტერატურულ ასპარეზზე (ნიკოლაძე 1962: 77-79).

მაგრამ ერჩივნა მისი დებიუტი დარქმეოდა არა იმ პირველს – „ხაბარდა და ლოტო ქუთაისში“ – არამედ ამ მეორეს: „ქუთაისის ქორიკანაობა“, ქვესათაურად რომ მიდევნებოდა, თუ რა გამხდარიყო თემა და ძარღვი აქაური ქორიკანობისა: „აზრი ქუთაისის საზოგადოებისა ქართულს ენაზედ და „ცისკარზედ“.

სტატია მითოლოგიური თქმულებით დაიწყებოდა, თუ როგორ ჩამოეგზავნა აპოლონს ერთი მუზა ქვეყანაზედ ოლიმპოს მთიდან, კაცთა გასანათლებლად. და ის მუზა ჩამოვიდოდა თუ არა ღმერთების მთიდან, აყვირდებოდა:

– ბატონებო! იყიდეთ ჭკუა, იყიდეთ ჭკუა, საჭირო არის თქვენთვის ჭკუა, იყიდეთ, ბატონებო, ღვთის გულისათვის, იყიდეთ.

მაგრამ ისე უსარგებლოდ ეჩვენებოდათ ადამიანებს ეს რალაც ჭკუა, რომ მუზისაგან არავინ იყიდდა და ისიც, შერცხვენილი, თავდახრილი უნდა ასულიყო ისევე ოლიმპზედ (ნიკოლაძე 1962: 77).

ამ ანტიკური მითის გადმოცემას ნიკო ნიკოლაძე იმისათვის დაისაჭიროებდა, რათა შორეული პარალელი გაეგლო იმ უხსოვრობაში ჩაკარგულ ჟამსა და თანადროულობას შორის, როდესაც: „ცისკრის“ რედაქტორის ივანე კერესელიძის ხმაც ასევე ანუ მსგავსად ამისა გაისმოდა.

სტატიის ავტორი არ ყოფილიყო ტფილისის და ვერას იტყოდა, იქ რა აზრი ჰქონდა საზოგადოებას ქართული ენის თაობაზე, მაგრამ თუ ნებას დართავდნენ და ქუთათურებიც არ გაუნყრებოდნენ, ერთ შემთხვევას მოახსენებდათ, რომლისგანაც შესაძლო გახლდათ სხვა თემის ადამიანებსაც შეეცყოთ, თუ რა აზრი ტრიალებდა ქუთაისში ქართული ენის შესახებ.

ერთი კვირაც გასულიყო მას აქეთ – და მგონი მეტიც – რაც ეს მეჭორე ანუ ერთი მეზუკეთაგანი იმყოფებოდა აქაურ შეკრებულობაზე, ქალები ლოტოს თამაშს რომ შეუდგებოდნენ და კაცები – პრეფერანსისა.

ხოლო ვინც არც ლოტოს თამაშობდა და არც პრეფერანსს, სასტუმრო ოთახში გავიდოდნენ და მუსაიფს გააბამდნენ. მასპინძელი „ცისკრის“ წიგნებს მოიტანდა და იმ წიგნებს დაუნყებდნენ სინჯვას. იქ ზოგიერთი

ისეთი სტუმარიც იმყოფებოდა, რომელთაც „ცისკარი“ არ ენახათ და არც იცოდნენ, თუ „ცისკარი“ ჟურნალს ერქვა.

ერთი სტუმარი წაიკითხავდა თავად ალექსანდრე ჯამბაკურ-ორბელიანის წერილს „ქართული უბნობა ანუ წერა“ და უფალ დიმიტრი ბაქრაძის გამოხმაურებას, ამ წაკითხვის შემდგომ კი ორი კაცი შევიდოდა მეორე ოთახში და რამდენიმე წამის მერე იქიდან მოისმოდა ხმამალალი ლაპარაკი. „მეჭორე“ შეაკითხავდათ სანახავად, თუ რა ხდებოდა, და აღმოჩნდებოდა, რომ ის კაცები ქართული ენის თაობაზე ლაპარაკობდნენ (ნიკოლაძე 1962: 77).

და კიდევ ჩაერთვოდა თხრობაში ის დიალოგი, რაც სტატიის სტრუქტურულ ქვაკუთხედსაც წარმოადგენდა, თორემ იდეურს ხომ თავისთავად.

აკი მოგვიანებით ამ სტატიას ასეც მოიგონებდა ავტორი: როგორც დიალოგს (ნიკოლაძე 1962: 521).

თავადი ალექსანდრე ვახტანგის ძე ჯამბაკურ ორბელიანი ყურს მაინც უგდებს ჩვენს ენას, ყოველი ძალით ცდილობს, რომ არ დაიკარგოსო, – იტყოდა ერთი სტუმართავანი, რის პასუხადაც მეორე პირში შეებმოდა:

მე თქვენ გარწმუნებთ, რომ დროს უბრალოდ კარგავს. აბა რა სასარგებლოა ქართული ენაო?

მისი სიტყვებიდან ისე გამოდიოდა, რომ დიდი არაფერი იქნებოდა, თუკი მშობლიურ ენას დავკარგავდით?

დიახაც რომ!.. რაკილა ქართული ენის საჭიროებას ვერა ხედავდა და ვერა.

„ცისკარს“ რატომღა იწერდა, თუკი არა კითხულობდა?

რომ არ ეთქვათ: სიძუნით მოსდისო. ან რა დიდი ფული ეს იყო – შვიდი მანეთი თუგინდ გლახაკისათვის ეჩუქებინა (ნიკოლაძე 1962: 78).

პირველი მოკამათე მოატანინებდა ჟურნალის იანვრის ნომერს და წაიკითხავდა შესავალს ბაქარ ქართლელის წერილისა, თეიმურაზ ვაკელიისათვის რომ მიეწერა.

როგორც თამაზ ჯოლოგუა განმარტავდა:

თეიმურაზისადმი წერილობითი მიმართვა ლიტერატურული ხერხი გახლდათ და „თეიმურაზ ვაკელიც“ და „ბაქარ ქართლელიც“ სინამდვილეში დიმიტრი ყიფიანის ფსევდონიმები იყო (ყიფიანი 2016: 411-12).

ვითომდა თეიმურაზი არ მოუსვენებდა: თუ მართლა მეგობარი ხარ, ერთი კარგი ამბავი კიდევ მითარგმნე რამეო, – და ამასაც აესრულებინა იმისი სანადელი, კიდევ ეთარგმნა და კიდევ უგზავნიდა, და ახლა თეიმურაზი როგორღა მოიქცეოდა: ადგებოდა და „ცისკარს“ მიანვდიდა დასაბუქდად? კეთილი და პატიოსანი, მაგრამ... რა გამოვიდოდა ამ მცდელობიდან? ვინა კითხულობდა „ცისკარს“? (ყიფიანი 2016: 139).

ვინ და: გრიგოლი, კიდევ გრიგოლი, კიდევ გრიგოლი, დავითი, ალექსანდრე, დიმიტრი, ბიძინა, ვახტანგი... და ეს კრიალოსნის მარცვლები

რომ ჩაეთვალათ, გამოვიდოდა 118 კაცი!!! მთელს კახეთში, ქართლში, იმერეთში, გურიაში, სამეგრელოსა და აფხაზეთში 118 კაცი, რომ გამოენერათ ეს ჟურნალი, და... წლეულსაც თუ გამოინერდნენ, არავინ იცოდა. სულ ესენი იყვნენ „ცისკრის“ წამკითხველნი, სხვა ხომ არავინა?!

ნუ ეწყინებოდა თეიმურაზს და:

არასგზით არ შეიძლებოდა, რომ სადაც კაცს 118-ის მეტი წამკითხველი არ ეგულებოდა, იქ ადვილად კარგი დანერვილიყო ან თარგმნილიყო რაიმე; იმათიაც ზოგი ხელს იმიტომ აწერდა „ცისკრის“ გამონერაზე, არ ეთქვათ, ამადაამ კაცმა ხელი არ მოაწერაო; ზოგი ამბობდა: მქონდეს, რა მენაღვლება, და როცა იქნება ან მე წავიკითხავ, ან სტუმარი მომივა და იმას წავაკითხებო; ზოგი: ძილი მიტყდებაო და იმისთვის ვიბარებ, ეგება ძილი მომგვაროს ხოლმეო; ამასობაში ოციოდეც აღარ დარჩებოდა ხელისმომწერთაგან, გულდასმით რომ წაეკითხა, და... ყოვლად შეუძლებელი იყო, რომ ამ ფიქრს ბევრი ნიჭიერი მწერლისათვის კალამი არ შეეყენებინა; და ამგვარ ყოფაში ცხადია ყოვლად შეუძლებელი იყო, ჟურნალს წარმატება მოეპოვებინა.

არავინ დაჰკვირვებოდა ამ ფიქრს, თორემ რა დააჯერებდა ბაქარ ქართლელს – ქართულად მოლაპარაკეს წელიწადში შვიდი მანეთი ქართული ჟურნალისათვის დაემურებინა!.. (ყიფიანი 2016: 140).

ეს გასაჭირი ჟურნალისა აღანთებდა სწორედ პირველ მოკამათეს და უბეჯითებდა მეორე სტუმარს: აი რისთვის არ უნდა დაგვარგოთ ჩვენი ენაო!..

მაგრამ ის ასე ადვილად რას დაყაბულდებოდა და თავის საბუთს მოიშველიებდა:

თქვენ რომ ქართული ენა არ გესწავლათ და რუსული კი კარგად იცოდეთ, რა დაგაკლდებოდათო? (ნიკოლაძე 1962: 78).

არც ეს დაუთმობდა იოლად:

ვთქვათ, რომ რუსული კარგად ვისწავლე და ქართული დავივიწყე, მომცეს ჩინი, დამაყენეს „სეკრეტრად“ ან „სოვეტნიკად“ – მდივნად თუ მრჩეველადო – მაშინ მე არ მექნებოდა მოსვენება, სინდისი შემანუხებდა, ყველას თითოთ საჩვენებელი ვეყოლებოდი. აი როგორც მაგალითად ვთქვათ ჩვენი ჭ-ო.

მოკამათე შესთავაზებდა:

დაეტოვებინათ ჭ. და მის მიერ ენის დაკარგვა, და ახლა ეს ებრძანებინა ენის ქომაგს: რას გვიკეთებდა ჩვენ „ისკარი“, აი ეს წიგნები? ამისთანა უსარგებლო და მცირე ჟურნალი არც ყოფილიყო, არც ამჟამად არსებობდა და არც იქნებოდა მთელს ქვეყანაზე (ნიკოლაძე 1962: 78).

ქართული ენის დამცველი სთხოვდა:

წარმოედგინა მოკამათეს თავი უფალი რედაქტორის ადგილას – რას გაარიგებდა და როგორ ჟურნალს გამოსცემდა ქართულ ენაზე, იმისთანა ენაზე, რომელზეც არცერთი ჟურნალი და გაზეთი არ გამოდიოდა. რას გაარიგებდა რამდენიმე ხელისმომწერით?

იმანაც ხომ იცოდა, რომ „ცისკარს“ ჰყავდა – აგერ როგორც ენახათ ნლევანდელი დაბეჭდილი სია – 118 ხელისმომწერი. ქალაქი უნდოდა, ტიპოგრაფია უნდოდა, მბეჭდავები, და რაც ყველაზე ძნელი გახლდათ, მწერლებიც უნდოდა.

ამჟამად – მაღლობა ღმერთს – „ცისკრის“ საქმე უკეთ მიდიოდა, თორემ აბა აგელო შარშანწინდელი „ცისკრის“ წიგნები: ნახავდით, რომ უმეტესობა სტატიებისა დაენერა თვითონ ივანე კერესელიძეს, და იქნებ ერთი ან ორი სტატია შეგხვედროდა სხვისი (ნიკოლაძე 1962: 79).

რედაქტორი ადვილად აღასრულებდა თავის დანიშნულებას, როდესაც შეეძლებოდა ჰყოლოდა ხელისმომწერნი და თანაშემწენი.

– ჩვენი დარწმუნებულნი ვართ, რომ უფ. კერესელიძე თავის საკუთარს ფულს ხარჯავს, ოღონდ კი „ცისკარს“ მოეხმაროს.

ქუთაისში – და თბილისშიც ბევრს – არ ეცოდინებოდა, რომ რედაქტორს საამისო სახსარი არ გააჩნდა, თავისი ფული ეხარჯა „ცისკრისათვის“ და ჟურნალის გამოცემა თავით ბოლომდე ალექსანდრე ორბელიანის კისერზე გადადიოდა, თავის ოჯახს რომ აკლებდა და საგრძნობლადაც აკლებდა ისედაც დაქვეითებულს, ოღონდაც „ცისკარს“ როგორმე ესუნთქა.

ნიკო ნიკოლაძის სტატია კი აქ ერთბაშად უნდა მოთავებულყოფიყო, გიმნაზიელს ჯეროვნად ველარ გაეშალა და გაეღრმავებინა დიალოგი, თუმც თავისი სათქმელი კი ეთქვა და ქართული ენის ქომაგის გულსაკლავ ამოოხვრასში თავის ამოოხვრასა და სადარდებელსაც გამოჰხვევდა, ძალაუნებურად რომ წამოაგონდებოდა ანდაზა: მგლის თავზე დარიგებას კითხულობდნენ და აცა ცხვარი წავიდაო, – და ზედ დაერთო მწარე ამონაკვნესიც:

– ჰსჩანს, რომ უნდა გამოვიტიროთ წინათვე ჩვენი ენის დაკარგვა (ნიკოლაძე 1962: 79).

თამაზ ჯოლოგუას კომენტარი-ექსკურსი მკითხველს აუწყებდა დიმიტრი ყიფიანის ამ ლიტერატურულ თამაშს, უფრო ზუსტად – თამაშს ამოფარებულ საქვეყნო სატკივარს – საკმაო რეზონანსი რომ მოჰყვებოდა.

ჯერ იოსებ მამაცაშვილი გამოეხმაურებოდა „ცისკრის“ მომდევნო, მეორე ნომერშივე:

ვნახეთ, რომ მწერალი, ცნობილი დიდის ნიჭიერებითა და კეთილ განზრახვითა, ბაქარ ქართლელი, მართლის მთქმელი და ყოვლის ღირსებით აღვსილი, წერს ფრიად საგრძნობელს წიგნს თავის მეგობარს თეიმურაზს. ეს არ დარჩება უნაყოფოდო... (ყიფიანი 2016: 412).

ჟურნალის მომდევნო, მესამე ნომერში კი დაიბეჭდებოდა ივანე კერესელიძის აღფრთოვანებული მიმართვა „თეიმურაზ ვაკელისადმი“:

თქვენმა შემწეობამ და თქვენგან ხელის გამართვამ რედაქციას სწორედ ისეთი დღე დამართა, რომ გაუძნელა საქმე. მოლოდინი რომ არა ყოფილიყო მანამდე, „ცისკარს“ მრავალნი მოითხოვენო, მხოლოდ 200 ცალი იბეჭდებოდა და... თქვენ, თქვენი ღვთისაგან კურთხეული

იმერეთიდან ბაქარ ქართლელის წერილი რომ დაგვაბეჭდინეთ, იმდენ წიგნსა გვთხოვენ „ცისკრისა“ რომ ჩვენდა სამწუხაროდ ან უარი უნდა მოვახსენოთ ახალ ხელისმომწერლებს, ანდა რაც აქამდე დაგვიბეჭდავს, ხელახლა დავბეჭდოთ... თქვენს მაგალითს იმერელი და მეგრელიცა მრავლობითა და ყოვლად საქებარი სიჩქარით შეუდგნენ. თქვენ და თქვენით მთელი იმერეთისა და სამეგრელოს საზოგადოებას უნდა შემოგწიროთ მადლობა ჩვენი მხურვალე გულით და თქვენს მხარესა ვხადიდეთ ჩვენი ხელის გამმართავად და კეთილ იმედზედ დამდგინებლად. კეთილი საქმე საქებარ არს კაცთაგან და შესაწყნარებელი ღვთისაგანო.

წრფელი გულით მოახსენებდა მადლობას კნიაზ ზაქარია ერისთავსა და უფალ დიმიტრი ბაქრაძეს ამ საზოგადოდ კეთილ საქმეში დახმარებისათვის, და დაამუნათებდა აქაურ მხარეს, საიდანაც სხვადასხვა ისტორიული მიზეზით უფრო უნდა ჰქონოდა იმედი... მაგრამ კიდევ მაინც სასოებდა, რომ მხოლოდ მოუცლელი იყო მიზეზი აქაურებისა და რამდენადმე მცონარობითი დაუდევრობაც.

რა შეღავათი ეს იყო, მაგრამ ერჩინა, რომ ასე ჰგონებოდა, ასე მოეცყუებინა თუ უნუგეშებინა თავი, რადგანაც მოუცლელი და მცონარობითი დაუდევრობა შესაძლოა გამოსწორებულყო, მაგრამ უფრო სერიოზულ მიზეზებს კი რა გამოასწორებდა (ყიფიანი 2016: 414).

საგულისხმოა, რომ ტატო მაყაშვილი სწორედ ისეთი შინაარსის ბართს მისწერდა ივანე კერესელიძეს, იმ ილუზიასა თუ თვითნუგეშს რომ განუმტკიცებდა:

ბაქარ ქართლელის წერილმა უკიდურესად შემანუხა, მითუფრო, რომ მე თვითონ ჟურნალის გამწერა დამავიწყდა, თუმც სიძუნით კი არ მომსვლია, არამედ მხოლოდ ზარმაცობითა და დაუდევრობითო.

და დასძენდა:

– მე რომ წავიკითხე შედგენილი სია, რომ მრთელს ქართლსა და კახეთში ყოფილან ხელის მომწერნი 118 კაცნი, მაშინ ვიგრძენ და ვიფიქრე: „ვაი ჩვენო ძველო ბერო კაცო, ნახვედი საუკუნესა და ვილა გიპოვით, რაკი აღარა სჩანს მომატებით მძებნელი ბერის კაცისა და მსურველი თავიანთ ენას განვრცელებისა“ (ყიფიანი 2016: 414).

„ბერი კაცი“ რასაც გულისხმობს, ამ მეტაფორას ასე გახსნიდა თამაზ ჯოლოგუა: ქართული ენაო (ყიფიანი 2016: 414).

და აგერ ნიკო ნიკოლაძის სტატია-დიალოგიც ამავე რეზონანსის ნაწილად წარმოგვიდგება.

სხვა სტატიით შემოსულიყო ლიტერატურის ასპარეზზე და... სხვას კი ასახელებდა.

ვითომ მეხსიერება ღალატობდა?

და ეს ვის, იმ ნიკო ნიკოლაძეს, რომლის მეხსიერებაც საარაკო გახლდათ?

თანაც შესაძლოა ადამიანს აგერიოს მეოცე თუ ოცდამეერთე პუბლიკაცია, ზეპირად ველარ დააზუსტო, ჯერ რომელი იყო, და აღარც გამოედევნო მაინცდამაინც, მაგრამ... პირველი გამოჩენა შენი თხზულებისა მზის სინათლეზე დარწმუნებით ველარ გაიხსენო?

არადა:

ჩამოართვა პირველობა ნამდვილ დებიუტს – „ხაზარდა და ლოტო ქუთაისში“ – და გადაულოცო მეორეს – „ქუთაისის ქორიკანაობა (აზრი ქუთაისის საზოგადოებისა ქართულს ენაზედ და „ცისკარზედ“)“?

მაგრამ... ასე ერჩივნა, ასე უჯობდა – რაოდენ მძიმედაც უნდა დაჩნეოდა ქუთაისის ყოფას ლოტოთი გატაცება, რა შეედრებოდა ქართული ენის გადასარჩენად დაწერილ სტატიას, მითუმეტეს – ალექსანდრე ორბელიანსაც რომ ეხმაურებოდა და დიმიტრი ყიფიანსაც, უწინარესად კი ის წერილი დაედო წინ და გულდასმითაც ჩაჰკირკიტებდა, 1832 წლის შეთქმულების მეთაური რასაც ირწმუნებოდა და ითხოვდა და ემუდარებოდა მკითხველს თავგამოდებას მშობლიური ენის ზრუნვისათვის.

საშურად მიიჩნევდა ალექსანდრე ორბელიანი „ქართული ენის გრამატიკის“ შედგენას, მოიარებით მისი შემქმნელი ჯერ კიდევ 1857 წელს გამოქვეყნებულ წერილში რომ ეგულისხმა, მაგრამ ახლა ფრჩხილებს გახსნიდა და დაასახელებდა ბაქარ ქართლელს ანუ დიმიტრი ყიფიანს (ორბელიანი 1980: 153), ვისგანაც ეიმედებოდა საუკეთესო გრამატიკის მომზადება; და მას უნდა მიხედობოდა ყველა, ვისაც გულით უყვარდა ქართული ენა, რადგანაც დიმიტრი ყიფიანი გახლდათ უკეთესი მცოდნე მშობლიური მეტყველებისა. და თუ ეს ასე არ მოხდებოდა, ხელიდან გაგვიქრებოდა ჩვენი სიტყვიერება.

– ამასაც ვსთხოვთ ბაქარ ქართლელს, თუ ოდესმე მოცლა ჰქონდეს ბევრი საქმისაგან, შემოკლებული სწორე ქართული გრამატიკა შეგვიდგინოს, საძღნო ძმებისა და ამით და ამით დაგვავალოს ყველანი, თუმცა შრომა დიდი იქნება ამაზე, მაგრამ ჩუენი მადლობა უფრო უკეთესი! (ორბელიანი 1980: 153).

კიდევ რას ითხოვდა და ივედრიდა ალექსანდრე ორბელიანი და:

– ვინიცობა არის თუ ამ ჩემის აზრის თანხმობა არ იყოს, ეს მაინც ინებონ, რომ ვინც გამოჩენით იციან ქართული ენა, ხანდისხან შეიყარნენ ქართულის სიტყვიერების განსჯისა და იმისი წარმატებისათვის. ეს იქნება კარგი შექცევა და სასარგებლო ჩვენი სიტყვიერებისა (ორბელიანი 1980: 153).

უკეთესად რაღა შეეგონებინა თვისტომთათვის, უფრო მეტად როგორღა ებიძგა:

ქართული ენის ირგვლივ მსჯელობა არამარტო სასარგებლო იქნება ჩვენი მშობლიური მეტყველების გაუკეთესებისათვის, არამედ კარგი შექცევაცო.

თუ მაინცდამაინც ვერ ჩაენაცვლებოდა ეს შექცევა ლოტოსა თუ პრეფერანსის თამაშს, მათ გვერდით მაინც დაეკავებინა ადგილი, აგერ ნიკო ნიკოლაძის სტატია-დიალოგში როგორც მოხდებოდა.

დიმიტრი ყიფიანის მისტიფიკაციას თავისებურად გააგრძელებდა ყმანვილი გიმნაზიელის ასეთივე მცდელობა, გამოგონილ პერსონაჟებს რომ აალაპარაკებდა, მისტიფიკაცია, მომავალი დიდებული პუბლიცის-ტისა და საზოგადო მოღვაწისა, წინამორბედთაგან რომ უნდა გადაეხარებინა საქვეყნო საქმეთა აღსრულება. და თუნდ იმავე ალექსანდრე ორბელიანისა და დიმიტრი ყიფიანის გზასავალი გაეგრძელებინა ახალ დროებასა და ვითარებასთან მისადაგებით, ის კი არა, იატაკქვეშა საქმიანობისკენაც რომ წაუცდებოდა ხელი.

სხვა სტატიით შემოსულიყო ლიტერატურის ასპარეზზე და... სხვას კი ასახელებდა?

კაცმა რომ თქვას, რა ისეთი შეცოდებაა, როდესაც „ხარაბდა და ლოტო ქუთაისში“ ერთგვარ შესავლადაც კი შეიძლება მივიჩნიოთ „ქუთაისის ჭორიკანაობისა“, მის პირველ ნაწილად, ლოტოს თამაშს ზედ რომ უნდა გადაბმოდან კამათი ქართული ენის ხვედრსა და ბედისწერაზე, მის სავალალო ანმეოსა და უკეთეს მომავალზე, ოღონდ „ცისკარსა“ და საერთოდაც ჟურნალს უნდა მისცემოდა შესაფერისი გზა და ხელისმომწერნიც მეტი და მეტი ეშოვნა... და მაშინ აღარ იქნებოდა გამოსატირებელი წინასწარვე ჩვენი ენის დაკარგვა.

ასე ერჩივნა ნიკო ნიკოლაძეს, ასე უჯობდა და ასეც გადაწყვეტდა:

ალექსანდრე ორბელიანის წერილი ყოფილიყო შთამაგონებელიც და ამყოლებელიც სამწერლო ასპარეზზე მისი შემოსვლისა... ალექსანდრესთან ერთად დიმიტრი ყიფიანსაც რომ უნდა შემოენათებინა თხრობაში და ამ ორ პიროვნებას გაენალდა სამოღვაწეო გზა ნიკო ნიკოლაძისათვისაც.

დამონშებანი:

Nik'oladze Nik'o. *Tkhzulebani*. T^o. I. Davit Gamezardashvilis Redaktsiit. Tbilisi: Tbilisis universit'et'is gamomtsemloba, 1962 (ნიკოლაძე ნიკო. *თხზულებანი*. ტ. I. დავით გამეზარდაშვილის რედაქციით. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1962).

Orbeliani Aleksandre. "Kartuli Ubnoba anu Ts'era". Ts'ignshi: *Kartveli Romant'ik'osebi Lit'erast'urisa da Khelivnebis Shesakheb*. K'rebuli sheadgines, ts'inasiq'vaoba, shesavali ts'erili, k'oment'arebi da sadzieblebi daurtis Iuza Evgenidzem da Vladimer Minashvilma. Tbilisi: Tbilisis universit'et'is gamomtsemloba, 1980 (ორბელიანი ალექსანდრე. „ქართული უბნობა ანუ წერა“. წიგნში: *ქართველი რომანტიკოსები ლიტერატურისა და ხელოვნების შესახებ*. კრებული შეადგინეს, წინასიტყვაობა, შესავალი წერილი, კომენტარები და საძიებელი დაურთეს იუზა ევგენიძემ და ვლადიმერ მინაშვილმა. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1980).

Q'ipiani Dimit'ri. *Tkhzulebani*. T'. I. Sheadgina, rusuli t'ekst'ebi targmna, shenishvnebi, k'oment'arebi da sadzieblebi daurto Tamaz Jologuam. Tbilisi: gamomtsemloba "art'anuj", 2016 (ყიფიანი დიმიტრი. თხზულებანი. ტ. I. შეადგინა, რუსული ტექსტები თარგმნა, შენიშვნები, კომენტარები და საძიებლები დაურთო თამაზ ჯოლოგუამ. თბილისი: გამომცემლობა „არტანუჯი“, 2016).

Ts'ereteli Ak'ak'i. *Tkhzulebata Sruli K'rebuli Tkhutmet' T'omad*. T'. XI. Tbilisi: gamomtsemloba "sabh'ota sakartvelo", 1960 (წერეთელი აკაკი. თხზულებათა სრული კრებული თხუთმეტ კომად. ტ. XI. თბილისი: გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, 1960).

Rostom Chkheidze
(Georgia)

The Debut of Niko Nikoladze (On the Path of Alexander Orbeliani)¹

Summary

Key words: Debut, Georgian language, inspirer, motivator, path.

“In 1860, an op-ed article “Kutaisi tittle-tattling” would be published in the 10th edition of *Tsiskari*, signed under the pseudonym “Kutaisi tittle-tattler”. It concerned the current condition and the future fate of the Georgian language.

Vladimer Bakradze would express curiosity in the first edition of “*Zakavkaskaya Rech*” as of December 1, 1913. He used to reveal the identity behind this pseudonym and as a reply, would send a letter to Niko Nikoladze dated January 7, 1914.

– “I engaged in literary work, even though “I still had no clue of literature”; I was still in the gymnasium when my article was published in the Georgian magazine *Tsiskari*, October edition of 1860. It was a dialogue about the topic: “do we need the Georgian language at all”?

He probably meant this very article.

He believed it to be his first debut.

However... his article had already been published in the 9th edition of *Tsiskari*, just before this one. The article “*Crinoline and Lotto in Kutaisi*”, preceded by a welcome note “Dear readers!” – and he had already used the pseudonym “Kutaisi tittle-tattler” (one of the trumpeters”).

Pursuant to the bibliographic notes in Niko Nikoladze’s first volume of selected works:

¹ The article was written through the grant „At the Beginning of Georgian Europeism – Publication of Four Volume Academic Edition of the Works by Alexander Orbeliani“ (№FR-19-7480) obtained in Shota Rustaveli National Science Foundation of Georgia”.

“If the letter “Intercession” had been published in the February edition of Tsiskari in 1859, it would have a signatory: Eleven Trumpeters. And at the beginning of the article, all eleven of them would be listed: tattler, crazy, impudent, foul-mouthed man, lively, wicked, angry, unloved, giddy, and chatter.

Gymnasium student Niko Nikoladze would use this original pseudonym and take one of the trumpeters and would add “Kutaisi tittle-tattler”.

If the lotto had occupied a special role in the public life of Kutaisi and had an important influence on the flow of life, it would happen that

One guest would read the letter of Count Aleksandre Jambakur-Orbeliani – “Georgian language, i.e. writing” and the response of Lord Dimitri Bakradze. After this being read, two men would go to the second room, and in seconds, one would hear a loud conversation. “Tittle-tattler” would periodically check on what was going on, finding these men talking about the Georgian language.

And he would even engage in the dialogue that was also the article’s structural cornerstone, along with its main idea.

Well, maybe this kind of amusement could not replace the lotto or preference card game, but at least it could occupy a place next to them as it happened in Niko Nikoladze’s article-dialogue.

Upon one’s conscience, it is such a pity that it can be regarded as some kind of an introduction to Kutaisi Tittle-Tattling, it’s first part, a lotto game that had to be followed by the discussion about the fate and destiny of the Georgian language, it’s unfortunate present and better future if only Tsiskari or any magazine were given an appropriate way and more subscribers... then it would not be necessary to cry about the loss our language in advance.

Niko Nikoladze preferred this way, it was better and he made a decision:

Aleksandre Orbeliani’s letter was the inspirer and motivator for him to enter the literary area... To bring Dimitri Kipiani in the story together with Aleksandre Orbeliani and these two persons would hack the career path for Niko Nikoladze.